

UDK 82.09:821.124.09(049.3)

Primljeno: 27. 04. 2026.

Stručni rad
Professional paper

Sead Husić

BRČANSKE KAZIVAČICE U FOLKLORISTIČKOM RADU ALIJE NAMETKA

(Omer Merzić, Edin Jašarević, *Tragom Nametkovih istraživanja u Brčkom*, Bošnjačka zajednica kulture "Preporod", Dobra knjiga, Brčko/Sarajevo, 2026)

Među savremenim istraživanjima u Bosni i Hercegovini nisu toliko česte koliko jesu vrijedne studije iz oblasti nematerijalne kulturne baštine, naročito one u području folkloristike. U knjizi pod naslovom *Tragom Nametkovih istraživanja u Brčkom*, objavljenoj u izdanju Bošnjačke zajednice kulture "Preporod" i Dobre knjige, autori historičar Omer Merzić i Edin Jašarević, profesor bosanskoga jezika i književnosti, bave se folklorističkim istraživanjima Alije Nametka koja je on kao saradnik Instituta za proučavanje folklora pri Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine obavio 1956. godine u Brčkom, Čeliću i okolnim mjestima. Naslov same studije može na neki način izazvati dileme – da li je ovo metastudija o Nametkovim istraživanjima ili je u fokusu autora "trag" kojim se naš istaknuti književnik i folklorist kretao. Autori su tu dilemu, ako ona i postoji, već na početku razriješili potcrtavajući da je ovo studija o biografijama Nametkovih kazivačica: „Zahvaljujući Nametkovim zabilješkama o kazivačima, bilo je moguće istražiti i napraviti kraće biografije brčanskih kazivačica, kojima smo se u ovom radu samo i bavili“ (str. 15).

Tako je na tragu Nametkovih istraživanja nastala studija koja se bavi, u prvom redu, kazivačicama, ali donosi i kratak pregled njegovog folklorističkog rada, napominjući da je on „široj javnosti prvenstveno poznat kao pisac kraćih priča i pripovijetki, kao i autor romana *Tuturuza i šeh Meco* i *Sarajevskog nekrologija*“ (str.

10). Autorska intencija da studiju posvete kazivačicama bitna je iz nekoliko razloga. S jedne strane, učešće ženskog glasa u javnom prostoru unutar određenih patrijarhalnih obrazaca od izuzetnog je značaja, dok se čuvanjem od zaborava kazivačica, čiji je doprinos u usmenoj književnosti Bošnjaka nemjerljiv, njima odaje kakvo-takvo priznanje koje nisu imale za života.

Da je to zaista tako, potvrđuju i Nametkove riječi u Predgovoru zbirke *Od beške do motike* (1970) u koju su uvrštene i pjesme koje su zabilježene u Brčkom 1956. godine. Zapravo, autori su citirali prvi dio paragrafa u kome Nametak navodi sljedeće: „Ugodno sam se iznenadio u Brčkom u jesen godine 1956. kako je još živa narodna pjesma. Tu sam zabilježio dosta balada i u gradu i okolnim mjestima, posebno u Čeliću“ (str. 3). U drugom dijelu paragrafa Nametak ističe da je veći dio pjesama ne samo u Brčkom i Čeliću nego i u drugim mjestima poput Duvna, Livna i Gradačca zabilježio od žena koje su gotovo sve bile nepismene, dok je broj muškaraca od kojih je zabilježio pjesme vrlo mali.

Autori ističu, pozivajući se na Seada Šemsovića, nekoliko istraživačkih fokusa u Nametkovom folklorističkom radu: „... sakupljanje usmene književnosti, opis običaja i obreda, pisanje o sakupljačima i folkloristima, proučavanje historijskih ličnosti u usmenoj tradiciji, analize tema i motiva, muzički folklor te bibliografije i natuknice.“ (str. 11)

U prvom dijelu studije autori ističu izuzetni doprinos Alije Nametka u istraživanju i dokumentiranju kulturne prošlosti Brčkog iz, najmanje, dva razloga. Prvi je Nametkova pripovijetka *Otmjeni prosjak* koja je tematski vezana upravo za Brčko, a drugi je razlog da su pjesme, zabilježene od kazivačica iz Brčkog i Čelića, objavljene u zbirci *Od beške do motike* a „koja je nezaobilazan izvor za istraživanje usmene tradicije podmajevičkog kraja“ (str. 12). Nametkova pripovijetka o mujezinu brčanske Savske džamije u ovom kontekstu jeste vrijedan ali ne toliko kapitalan podatak koliko je to bilježenje i čuvanje narodnih običaja i obrazaca kulturnog pamćenja.

Narodne pjesme koje je Nametak zabilježio u Brčkom i drugim mjestima 1956. godine integralni su dio ove studije. Pored tih već objavljenih pjesama u Nametkovoj zbirci, autori su pronašli još pet pjesama koje nisu uvrštene i koje se čuvaju u Zemaljskom muzeju te su ovdje objavljene. Također, od izuzetnog je značaja i prilog, audiozapis kazivačice Devlete Islamović, koji je napravila njezina kći Emina Dudojević 1986. i 2000. godine, u kojemu je zabilježeno nekoliko pjesama.

Ova studija, kako je istaknuto, prije svega u fokus stavlja kazivačice bez kojih folkloristička istraživanja Alije Nametka nisu bila moguća na način kako ih je obavio u Brčkom i okolini 1956. godine. I sam Nametak ističe njihov značaj. Autori studije

naglašavaju da kratke crtice o životima kazivačica „ne mogu se smatrati biografijama u pravom značenju tog pojma“ (str. 16). U pitanju su „subjektivne verzije životopisa“ koje su sačinjene prema sjećanjima njihovih potomaka, prijatelja i onih koji su ih poznavali. Ovaj autorski oprez vazano za životopise kazivačica bitan je u metodološkom smislu budući da apostrofira probleme na koje su nailazili prilikom terenskih istraživanja. Vremenski odmak od sedamdeset godina učinio je svoje: neke kazivačice su i za vrijeme Nametkovih istraživanja bile u poodmakloj životnoj dobi i nedugo su nakog toga i umrle. Drugi razlog, koji ističu autori, jeste agresija u kojoj je Brčko, kao i mnoga druga mjesta u Bosni i Hercegovini, stradalo i kojom je prekinut višestoljetni kulturni kontinuitet življenja Bošnjaka na način da je sistematski uništavana dokumentacija i da su mnoge porodice raseljene a „među njima, vjerovatno, i potomci pojedinih Nametkovih kazivačica, te se tako sjećanje na njih u Brčkom zauvijek ugasilo“ (str. 16).

Terenska istraživanja o kazivačicama obavljena su u periodu od januara do jula 2025. godine. Autori su razgovore s *informatorima* zabilježili diktafonom ili su ih telefonski snimili kao što je bio slučaj s Eminom Dudojević koja živi u Nizozemskoj. Do informatora su „dolazili putem preporuke mještana lokalnih zajednica u kojima su živjele kazivačice“ (str. 17). Zapravo, tragom Nametkovih istraživanja autori su krenuli od podataka koje je istraživač ostavio o njima prilikom bilježenja pjesama. Ti podaci bili su jedina veza s informatorima bez kojih terenska istraživanja nisu bila moguća. U metodološkom smislu, na početku svake crtice o kazivačicama autori prvo donose one podatke koje je zabilježio Alija Nametak, a u pitanju su osnovni biografski podaci. Podatke na koje nailazimo o kazivačicama tiču se, prije svega, broja kazanih pjesama. Na tom tragu, onoliko koliko su im terenske okolnosti dopuštale, autori su kod nekih kazivačica zabilježili i određene porodične okolnosti te narodne običaje koji su bili dio života kazivačica.

Kazivačice od kojih je Alija Nametak zabilježio narodne pjesme 1956. godine su: Fatima Musić, Saida Husić, Emina Zaimović, Rejfa Hukičević, Begajeta Nurkić, Bejza Pelesić, Mejra Islamović i Devleta Islamović. Do podataka o Fatimi Musić, izuzev onih osnovnih biografskih koje je zabilježio Alija Nametak, autori studije nisu uspjeli doći. Također, o kazivačici Elmasi Nurkić nema nikakvih podataka. Govoreći o kazivačicama, autori su jednim dijelom analizirali tematsko-motivski sloj pjesama i uspoređivali te pjesme s pjesmama iste tematike drugih kazivačica. Zapravo, analiza i komparativno samjeravanje pjesama koje su pjevale na istu ili sličnu temu u metodološkom smislu nisu konzistentno i do kraja izvedeni. Autori su kod nekih kazivačica, stječe se dojam, tematski sloj pjesme markirali, ali nisu svoju analizu do

kraja razvili. Na isti način u „zaključku“ studije (*Umjesto zaključka*) otvorena su neka nova pitanja koja nisu dovoljno apostrofirana i afirmirana u prethodnom dijelu teksta. Autori studije su markirali i Nametkov književni rad koji se, u datom kontekstu, ogleda u pripovijetki *Otmjeni prosjak*, koja tematizira brčanski kraj, ali za samu studiju nema veliki značaj, dok istraživački rad o kazivačicama je svrsishodan i kao takav ima potencijal vrijednog priloga za lokalnu društvenu, ali i širu akademsku zajednicu.

Na kraju neophodno je istaknuti i nekoliko stvari koje potvrđuju značaj i svrsishodnost ovakvih i sličnih studija. Prije svega, studije o folklorističkom i sakupljačkom radu istraživačica i istraživača potvrđuju kontinuitet i obnavljaju interes za usmenu književnu tradiciju, a kada za temu istraživanja jasno definirate okvir, aktere i metodologiju (istraživač – kazivačice – korpus pjesama i njihove varijante), onda ste u prilici učiniti razvidnim kompleksnost terenskog istraživanja ali i probleme s kojima se istraživači susreću. To ova studija i potvrđuje. Omer Merzić i Edin Jašarević uspjeli su u svojoj namjeri – sačuvali su od zaborava kazivačice – koje obično nisu u središtu stvari, a njihov je značaj, kao što je rečeno, za usmenu književnost Bošnjaka nemjerljiv, što svjedoči i folkloristički rad Alije Nametka.

Adresa autora
Author's address

Sead Husić
Specijalna biblioteka "Behram-beg" u Tuzli
sead.husic@gmail.com